

Skalbe ja tema „Marginaale”

HANNES KORJUS
Vabakutseline tõlkija,
ajakirjanik

Skalbe looming – muinasjutud, luule ja eriti „Marginaale” – on aidanud kujundada läti rahvuse eneseteadvust.

Kārlis Skalbe (1879–1945) oli läti kirjanik, ajakirjanik, pedagoog. Ta osales Läti riigi asutamisel, oli Läti ajutise Rahvusnõukogu liige (1917), valiti Läti Asutava Kogu, samuti kahe Seimi saadikuks. Eesti lugeja teab Skalbet ehk kui muinasjuttuvestjat tänu kahele eesti keelde tõlgitud muinasjuttuvalimikule: „Põhjaneitsi” (1931) ja „Muinasjutte” (1981). Just Skalbe muinasjuttu „Põhjaneitsi” alusel kirjutasid Andres Jaaksoo ja Leelo Tungal libreto Raimo Kangro ja Andres Valkoneni rokkooperile „Põhjaneitsi”, mis esietendus Vanemuises 1981. aastal.

Luuletajana jõudis Skalbe avalikkuse ette 1896. aastal ajalehes Balss, teda on iseloomustatud kui „südame ja päikese laulikut”. XX sajandi algul töötas Skalbe õpetajana, kuid 1904. aastal vallandati ta poliitiliselt ebausaldatavana. 1905. aastal asutas ta kirjandusajakirja Virmalised, mis õige varsti revolutsioonilembuse tõttu suleti. Vahistamisest pääsemiseks emigreerus ta 1906. aastal Soome kaudu Šveitsi, hiljem naasis salaja Lätimaale. 1907. aastal

emigreerus teist korda, elas kuni 1909. aastani Norras. Lätimaale naasmisel Skalbe vahistati, kuni 1913. aasta veebruarini oli ta vangistuses. Esimese maailmasõja laastavad aastad ja Läti iseseisvuspüüdlused kajastusid luulekogudes „Sõjamaalingud” (1914) ja „Daugava lained” (1918). 1920. aastal ilmus Skalbe kui poeetilise publitsisti sulest „Marginaale”, mida on peetud lätlaste rahvusriigi ja rahvusliku enesemõtestuse evangeeliumiks. 1919. aastal astus Skalbe Läti küttide ridadesse. Pärast Läti iseseisvuse kaotamist oli ta Saksa okupatsiooni aastail kirjandusajakirja Latvju Mēnešraksts peatoimetaja, 1944. aastal emigreerus Rootsi, kus suri 1945. aastal.

„Marginaale” (läti k *Mazās piezīmes*) jõudis esimest korda läti lugejateni 1920. aastal, hõlmates toona aastaid 1917–1920. Hiljem jätkas Skalbe marginaalide kirjutamist kuni oma surmani 1945. aastal, nõndaviisi ilmus „Marginaale” lõplikul kujul 1953. aastal Rootsi-paguluses, kirjastuse Daugava üllitatud K. Skalbe „Kogutud teoste” 1952–1955 IV köites, seejärel teisel ärkamisajal (1990. aastal) Riias.

1990. aasta väljaande Baiba Pētersone kirjutatud järeldsõnas „Igas valus on midagi päritut” on K. Skalbe „Marginaale” tituleeritud lätlaste piiblik. „Kirjanikule omase lihtsuse ja mõtteselgusega tunnistab „Marginaale” rahvuse eneseteadvuse kujunemisest, rahvusliku intelligenti rollist ja seisukohtadest Läti riigi moodustumisel. /.../ Ning meil on õigus esitada küsimust: /.../ Kas meie praeguseid rahvaasemikke oleks mõeldav

ette kujutada „Saraatovi”-laeval, üksijäänuna, haaratuna omaenese riigi kinnismõttest? Kas meie vabakssaanud riigi presidendid allkirjastaksid noidsamu otsuseid ja deklaratsioone, mis on tänapäeva Lätimaa poliitika aluseks? /.../ „Marginaalides” on mitmeid teemasid, mis ulatuvad üle konkreetsetest sündmustest ning kus kirjaniku vaated avalduvad kõige üldistatumalt, kokkuvõetumalt. Rahvas ja intelligents, sotsialism ning sotsialistid Läti omariikluse küsimuse kontekstis, enamlus ja selle juured, lätlaste rahvuslik iseloom ja eneseteadvus ning selle mõju poliitilisele käitumisele.” (Petersone 1990, 412–413).

Skalbet on kutsutud üheks lätilikumaks kirjanikuks, lätiliku vaimu esindajaks per se (Imants Ziedonis). Skalbe kirjutas „Marginaales”: „Natsionalism, millest praegu kõikjal räägitakse, on veel maagitükk, mida tuleb korralikult töödelda, saamaks puhast ja säravat metalli. /.../ Mis pole inimlik, pole ka natsionalistlik. Sest natsionaalne pole midagi muud kui too inimlik, milleks iga rahvas on leidnud oma ainuomased sõnad.” (Skalbe 1939, 167).

Rahvuse eneseteadvusest ei saanud Skalbe oma „Marginaales” üle ega ümber. Nõnda kirjutas ta 1919. aastal: „Läti on nagu laud, millel kiigutakse – ühes otsas enamlane, teises sakslane. Ettevaatust! Nad mängivad mõlemad ühte mängu. Kaua nad kiiguvad meie õlgadel?” (Skalbe 1939, 62).

Ning isade ja poegade teema:

5. novembril 1919. „Isad ei mõista veel, mille eest pojad võitlevad. Nende mõtteis on

pelgalt oma kodu, mis poegadele juba ammuilma kitsaks jäänud. Nad vaatavad maailma ikka veel läbi nelja kitsa aknaruudu, ei kaugemale oma koduõuest. Nad on pingutanud, et oma lastele haridust anda – kuid milleks? Nad ei tea isegi. Nad pole ealeski mõelnud oma „laste maast”. Nad ei tea, et Lätimaa on nende lastele sada korda kasulikum kui see, mida isad võiksid oma lastele koguda. /.../ Sest neil oli pelgalt üks jumal, mida nad kummardasid – tsaarirubla. Ning sestap tulebki, et pojad valitsevad ning isad on neile teenreiks. Sest nad ei oska veel midagi muud, kui ainult teenida.” (Skalbe 1990, 44).

13. detsembril 1919. „Brüsselis on üks pürskkaev – „Pissiv poiss” – mille toredate ja jahutavate veepritsmejugade üle kõik pöördesse lähevad. Kas samasugune pole ka meie praegune demokraatlik aeg, mis on valla päästnud kurimõtete tulva? Ning kui mõni toretsev piisk meile näkku juhtub, me ainult naerame: „Poiss pissib!” Kui aga kõik poisid hakkavad pissi pritsima kõigele, mida rahvas südamepõhjas pühaks peab, tahaksin vaid selja keerata.” (Skalbe 1990, 54).

Skalbe kaasaegne, kirjanik Pāvils Rozītis kirjutas 1921. aastal – „Marginaale” kohta: „Skalbe kirjutab poliitikuna marginaale, milles pole ehk poliitilist salakavalust, kuid seevastu on nende taga aimata luuletajat, kes armastab oma rahvast, sestap on ta süda oma rahva pärast valvel.”

Skalbe muinasjutud, ehk ka luule, on eesti lugejatele enam-vähem tuntud. „Marginaale” on aga Eestis enamikule lugejaile tundmatuks jäänud.

KASUTATUD KIRJANDUS

- PĒTERSONE, B. (1990). – Kārlis Skalbe. Mazās piezīmes. Rīga: Zinātne, 412–413.
- SKALBE, K. (1931). Põhjaneitsi. Läti keelest tõlkinud Mart Pukits. Eesti Kirjanduse Selts.
- SKALBE, K. (1981). Muinasjutte. Läti keelest tõlkinud Valli Helde. Eesti Raamat.
- SKALBE, K. (1939). Kopoti raksti, 9. Rīga, 167.
- SKALBE, K. (1990). Mazās piezīmes. Rīga: Zinātne.
- SKALBE, K. (1953). Kopoti raksti, IV. Stokholma: Daugava.